

Briselē, 2026. gada 27. februārī
(OR. en)

6851/26

RECH 86
RELEX 296

PAVADVĒSTULE

Sūtītājs: Eiropas Komisijas ģenerālsekretāre, parakstījusi direktore *Martine DEPREZ*

Saņemšanas datums: 2026. gada 27. februāris

Saņēmējs: Eiropas Savienības Padomes ģenerālsekretāre *Thérèse BLANCHET*

K-jas dok. Nr.: COM(2026) 96 final

Temats: KOMISIJAS ZIŅOJUMS PADOMEI UN EIROPAS PARLAMENTAM
Otrais divgadu ziņojums par to, kā īstenota
globālā pieeja pētniecībai un inovācijai (2023–2025)

Pielikumā ir pievienots dokuments COM(2026) 96 final.

Pielikumā: COM(2026) 96 final

Briselē, 27.2.2026.
COM(2026) 96 final

KOMISIJAS ZIŅOJUMS PADOMEI UN EIROPAS PARLAMENTAM

**Otrais divgadu ziņojums par to, kā īstenota
globālā pieeja pētniecībai un inovācijai (2023–2025)**

1. IEVADS

Paziņojums par globālo pieeju pētniecībai un inovācijai¹ tika pieņemts 2021. gada maijā – laikā, kad pasaule bija daudz citādāka nekā tagad. Tomēr paziņojuma plašie mērķi un principi – pētniecības un inovācijas pamatvērtību aizsardzība un veicināšana, virzība uz vienlīdzīgiem konkurences apstākļiem un savstarpību starptautiskajā pētniecības un inovācijas sadarbībā, tādu globālu problēmu kopīga risināšana kā klimata pārmaiņas, biodaudzveidības zudums un globālās veselības krīzes, kā arī niansēta un diferencēta pieeja sadarbībai ar trešām valstīm un ar reģioniem – savu aktualitāti nav zaudējuši.

Starptautiskā pētniecības un inovācijas sadarbība kāpina izcilību un konkurētspēju, ar mobilitātes un sadarbības palīdzību paver piekļuvi starptautiskām speciālajām zināšanām, izstrādā globālu problēmu risinājumus un popularizē kopīgus zinātniskos un tehniskos standartus, tādējādi mazinot tirdzniecības šķēršļus un uzlabojot piekļuvi potenciāliem tirgiem. Tā veido arī politisko un diplomātisko kapitālu un veicina ES ģeopolitisko mērķu sasniegšanu. Tās veicināšana ir paredzēta Līguma par Eiropas Savienības darbību 180. panta b) punktā.

Ģeostatēģiskās sāncensības laikmetā ES uzstājīgāk jātiecas īstenot savas stratēģiskās intereses un vienlaikus jāstiprina sadarbība ar līdzīgi domājošiem partneriem². Tāpēc globālās pieejas īstenošanā jāņem vērā gan jaunā ģeopolitiskā realitāte, gan revolucionāras norises zinātnē un tehnoloģijā. Pirmajā divgadu īstenošanas ziņojumā, kas tika pieņemts 2023. gadā, šī realitāte bija ņemta vērā, piemēram, uzsverot ES atbalstu Ukrainai pēc tam, kad sākās nelikumīgais Krievijas pilna mēroga iebrukums.

Pēdējo divu gadu laikā ES ir spērusi apņēmīgus soļus, lai reaģētu uz šīm problēmām, un tālab pieņēmusi pamatiniciatīvas, kuru mērķis ir nodrošināt to, ka ES joprojām atrodas inovācijas avangardā un ka tās pētniecības un inovācijas sistēma ir un paliek atvērta un droša³. ES ir un arī turpmāk būs multilaterālisma, noteikumos balstītas starptautiskās kārtības un pierādījumos balstītas politikas veidošanas sargātāja – mūsdienu pasaulē tam ir būtiska nozīme demokrātijas pamatprincipu, arī noturīgākas un spēcīgākas demokrātiskās sabiedrības, aizsardzībā. Tā kā principi un vērtības, par kurām iestājas ES, visā pasaulē tiek arvien vairāk apdraudēti, ES aktīvāk nekā jebkad agrāk jāiestājas par akadēmisko brīvību un zinātniskās pētniecības brīvību, kā arī daudzveidību, taisnīgumu un iekļaušanu. Tas nozīmē, ka jāveicina sieviešu un citu paaugstinātam diskriminācijas riskam pakļautu grupu līdztiesība un nediskriminēšana un jānodrošina viņu pilnīga un efektīva līdzdalība pētniecības un inovācijas

¹ COM(2021) 252 final.

² https://commission.europa.eu/document/download/833e082a-0c39-4bc6-a119-e0760ebc7360_en?filename=mission-letter-zaharieva.pdf.

³ Kā piemērus var minēt Eiropas ekonomiskās drošības stratēģiju (JOIN(2023) 20 final), Padomes ieteikumu par pētniecības drošības uzlabošanu (C/2024/3510), kopīgo paziņojumu “ES ekonomiskās drošības stiprināšana” (JOIN(2025) 977 final), paziņojumu par Konkurētspējas kompasu (COM(2025) 30 final), Jaunuzņēmumu un augošo uzņēmumu stratēģiju (SWD(2025) 138 final), Eiropas pētniecības un tehnoloģiju infrastruktūru stratēģiju (COM(2025) 497 final/2), Eiropas stratēģiju mākslīgajam intelektam zinātnē (COM(2025) 724 final), Tīras rūpniecības kursu (COM(2025) 85 final) un iniciatīvu “Izvēlēties Eiropu” (https://commission.europa.eu/topics/research-and-innovation/choose-europe_lv).

sistēmās. Šīs vērtības ir ne tikai morāls pienākums, bet arī viens no spēcīgākajiem kapitāliem, uz ko ES balstās globālajā konkurencē par talantiem.

Šajā ziņojumā dots pārskats par darbu, kādu Komisija kopš pirmā divgadu īstenošanas ziņojuma publicēšanas 2023. gadā⁴ paveikusi, īstenojot globālo pieeju pētniecībai un inovācijai, un par saistītajiem Padomes secinājumiem⁵. Ziņojuma mērķis ir sniegt ieskatu par to, kā ES reaģē uz jauniem pētniecības un inovācijas uzdevumiem un pieprasījumiem starptautiskajā vidē, kurā konkurence un nestabilitāte aizvien pieaug, un tādējādi aizstāv savas stratēģiskās intereses.

2. ES ATKĀRTOTA APŅEMŠANĀS GĀDĀT PAR STARPTAUTISKU ATVĒRTĪBU UN PAMATVĒRTĪBĀM PĒTNIECĪBĀ UN INOVĀCIJĀ

ES kopā ar partneriem visā pasaulē ir īstenojusi Daudzpusējo dialogu par principiem un vērtībām starptautiskajā pētniecības un inovācijas sadarbībā, un tā rezultātā starptautiskā ministru konferencē 2024. gada februārī tika apstiprināts Briseles paziņojums. Komisija ir ierosinājusi sākt šā dialoga nākamo posmu, kuram būtu plašāks ģeogrāfiskais aptvērums un tematu daudzveidība. Vēl Komisija ir sākusi darbu pie Eiropas zinātnes diplomātijas satvara, proti, sagatavojusi ziņojumu ar ekspertu ieteikumiem, kurus kopīgi snieguši zinātnieki un diplomāti. Līdz ar Jaunzēlandes, Kanādas, Apvienotās Karalistes, Korejas Republikas, Šveices un Ēģiptes iesaistīšanos pamatprogrammā “Apvārsnis Eiropa” (asociēto valstu statusā) ES ir sekmīgi turpinājusi veidot ciešas pētniecības un inovācijas saiknes ar svarīgiem ārvalstu partneriem.

2.1. Principi un vērtības starptautiskajā pētniecības un inovācijas sadarbībā

Pēc tam, kad 2022. gada jūlijā tika uzsākts daudzpusējais dialogs par principiem un vērtībām starptautiskajā pētniecības un inovācijas sadarbībā, Komisija ar saviem globālajiem partneriem sāka aktīvi apspriest jautājumus, kas saistīti ar pētniecības izcilību, zināšanu valorizāciju, pētniecības drošību un taisnīgām pētniecības un inovācijas partnerībām ar valstīm ar zemiem un vidējiem ienākumiem. Dialoga kulminācija bija starptautiskā ministru konference, kura notika 2024. gada februārī, kad ES Padomes prezidentvalsts bija Beļģija, un kurā tika apstiprināts ministru paziņojums par principiem un vērtībām starptautiskajā pētniecības un inovācijas sadarbībā jeb tā sauktais Briseles paziņojums⁶.

Pēc Padomes secinājumos par globālo pieeju pētniecībai un inovācijai izteiktā aicinājuma izstrādāt Eiropas zinātnes diplomātijas programmu⁷ un 2023. gada jūlijā sekojušajām

⁴ Piemēram, *Vairāk nekā tirgus* (E. Letas ziņojums), *Eiropas konkurētspējas nākotne* (M. Dragi ziņojums), *Drošāki kopā – Eiropas civilās un militārās sagatavotības un gatavības stiprināšana* (S. Nīnīstes ziņojums), *Saskaņot, rīkotos, pāātrināt* (M. Heitora ziņojums).

⁵ 12301/21 RECH 425.

⁶ Skatīt: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/document/download/94d6bb42-1fe7-478c-b6b4-d0be4dfb0204_en?filename=brussels-ministerial-statement-2024-02.pdf. Turcijas Republika šo ministru paziņojumu ir apstiprinājusi bez tā pielikuma.

⁷ 12301/21 RECH 425.

diskusijām Konkurētspējas padomē Komisija uzdeva zinātnieku un diplomātu grupai izvirzīt konkrētus ieteikumus par gaidāmo Eiropas zinātnes diplomātijas satvaru⁸. Ekspertu ziņojumā 2025. gada februārī tika publicēti 130 zinātnes diplomātijas ekspertu izstrādātie ieteikumi, kuros ierosināti stratēģiski, operacionāli un veicinoši instrumenti, kas izmantojami, lai atbalstītu Eiropas līderību zinātnes diplomātijā⁹. Svarīgs pagrieziena punkts šajā procesā bija 2023. gada decembrī notikusī pirmā Eiropas zinātnes diplomātijas konference, kas Eiropas zinātnes diplomātijas speciālistiem deva iespēju apspriest stratēģisku pieeju¹⁰.

Lai zinātnes diplomātijas vērtību parādītu darbībā, Komisija atbalstīja mērķētus darbseminārus un diskusijas, arī par zinātnes diplomātiju Vidusjūras reģionā un par Nīlas ūdensresursu pārrobežu apsaimniekošanu. 2025. gada oktobrī tika organizēts pirmais Āfrikas Savienības (ĀS) un ES dialogs par zinātnes diplomātiju, kā rezultātā zinātnes diplomācija tika atzīta par jaunu virzienu Āfrikas Savienības un Eiropas Savienības augsta līmeņa politiskajā dialogā par zinātņi, tehnoloģiju un inovāciju. Turklāt Komisija ir atbalstījusi ES Zinātnes diplomātijas aliansi¹¹, kas pulcina šīs jomas vadošās iestādes.

2024. gada aprīlī ES parakstīja Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (ESAO) Ministru deklarāciju par pārveidojošu zinātnes, tehnoloģijas un inovācijas politiku, kas vērsta uz ilgtspējīgu un iekļaujošu nākotni, tādējādi stiprinot starptautiskās pētniecības un inovācijas sadarbības kopīgos principus un vērtības, pie kuriem pieder savstarpība, pārredzamība, pārskatatbildība un savstarpējs izdevīgums¹². ES ir līdzpriekšsēdētāja G7 valstu Atvērtās zinātnes darba grupā, kas veicina starptautisko saskaņošanu un sadarbību atvērtās zinātnes politikas izstrādē un īstenošanā. ES un tās dalībvalstis turklāt ir sniegušas atbalstu riskam pakļautiem pētniekiem, jo īpaši ar projekta *SAFE* palīdzību¹³.

Saskaņā ar Eiropas Parlamenta 2024. gada 17. janvāra rezolūciju Komisija uzsāka īpašu pētījumu, kas sagādāja pierādījumu bāzi 2025. gada oktobrī publicētajam tiesību akta priekšlikumam par zinātniskās pētniecības brīvības veicināšanu un aizsardzību ES¹⁴. Starptautiskā arēnā Komisija ir popularizējusi Eiropas Rīcības kodeksu par pētniecības integritāti¹⁵ un Globālo rīcības kodeksu taisnīgām pētniecības partnerībām¹⁶, turpinājusi divas reizes gadā organizēt Nacionālās ētikas padomes forumu un aktīvi piedalījusies iniciatīvā “Brīvprātīgie pētniecībā un ētikā” (*VolREthics*)¹⁷. Dzimumu līdztiesības plāna attiecināmības

⁸ https://research-and-innovation.ec.europa.eu/news/all-research-and-innovation-news/launch-eu-science-diplomacy-working-groups-results-call-expressions-interest-published-2023-12-06_lv.

⁹ https://research-and-innovation.ec.europa.eu/document/download/0841de12-0dd2-4459-b59c-050943c04acd_en.

¹⁰ <https://eu-science-diplomacy.service-facility.eu/>.

¹¹ <https://www.science-diplomacy.eu/>.

¹² <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0501>.

¹³ <https://saferearchers.eu/>.

¹⁴ <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/0ad627da-a7ed-11f0-a7c5-01aa75ed71a1/language-en>.

¹⁵ <https://allea.org/code-of-conduct/>.

¹⁶ <https://www.globalcodeofconduct.org/>.

¹⁷ <https://www.inserm.fr/en/ethics/volrethics/>.

kritērija ieviešana pamatprogrammā “Apvārsnis Eiropa”¹⁸ ir bijis svarīgs veids, kā pētniecībā un inovācijā veicināt dzimumu līdztiesību, arī starptautiskā līmenī.

2.2. Pamatprogrammas “Apvārsnis Eiropa” starptautiskā dimensija

Dalība pamatprogrammā asociētas valsts statusā ir vistiešākais veids, kā pētniecībā un inovācijā var iesaistīties trešās valstis. 2023. gada jūlijā Jaunzēlande kļuva par pirmo ārpus savienības valsti, kas pamatprogrammai “Apvārsnis Eiropa” pievienojās asociētās valsts statusā, un 2024. gadā tai sekoja Apvienotā Karaliste un Kanāda, bet 2025. gadā – Korejas Republika, Šveice un Ēģipte. Asociācijas sarunas ar Japānu ir noslēgušās, un ir uzsāktas izpētes sarunas ar Austrāliju.

Pamatprogrammas “Apvārsnis Eiropa” I pīlārs izceļas ar savu starptautisko dimensiju, proti, no neasociētām trešām valstīm nāk 8,7 % tā dalībnieku; tam seko II pīlārs (5,5 %), III pīlārs (2,5 %) un, visbeidzot, darbības “Dalības paplašināšana un Eiropas Pētniecības telpas stiprināšana” (*WIDERA*) (2,4 %). Asociētajās valstīs atrodas 11,8 % no I pīlāra dalībniekiem, 9,7 % no II pīlāra dalībniekiem, 7,8 % no III pīlāra dalībniekiem un 14,8 % no *WIDERA* darbību dalībniekiem¹⁹.

Marijas Sklodovskas-Kirī vārdā nosauktās darbības (*MSCA*), kas ir pats starptautiskākais pamatprogrammas “Apvārsnis Eiropa” komponents, ir būtiskas starptautisku pētniecības un inovācijas partnerību izveidei. No pētniekiem, kas izvēlēti *MSCA* stipendijām, 46 % bija trešo valstu pētnieki, proti, 37 % no neasociētām trešām valstīm un 9 % no asociētajām valstīm. *MSCA* pārstāv aptuveni 50 % no neasociēto trešo valstu organizāciju dalībnieku kopskaita pamatprogrammā “Apvārsnis Eiropa”. Daudzās valstīs vairāk nekā 50 % no kopējās dalības pamatprogrammas “Apvārsnis Eiropa” projektos notiek ar *MSCA* starpniecību. Lai stiprinātu starptautisko sadarbību un globālo dalību *MSCA*, 2025. gada maijā tika uzsākta jauna koordinācijas un atbalsta darbība²⁰.

Lai izpildītu savus kā starptautiskās pētniecības un inovācijas sadarbības mezgla pienākumus, ES ir turpinājusi finansēt transnacionālu piekļuvi pētniecības infrastruktūrām, tostarp tām, ko pārvalda Komisijas Kopīgais pētniecības centrs²¹, arī lietotājiem no neasociētām trešām valstīm. ES arī veicina starptautisku piekļuvi G7 valstu Augstāko amatpersonu grupai globālo pētniecības infrastruktūru jautājumos²². 2024. gadā Komisija apstiprināja Brisbenas paziņojumu²³, kas mudināja visas pētniecības infrastruktūrā ieinteresētās personas pastiprināt sadarbību starptautiskajās pētniecības infrastruktūrās, lai pievērstos globālām problēmām. 2025. gada septembrī Komisija pieņēma Eiropas Pētniecības un tehnoloģiju infrastruktūru stratēģiju, kas ietver to starptautiskās dimensijas stiprināšanai domātas darbības.

¹⁸ Ieviesti, sākot ar uzaicinājumiem iesniegt priekšlikumus, kuru termiņš bija 2022. gadā un vēlāk.

¹⁹ Dati no pamatprogrammas “Apvārsnis Eiropa” infopaneļa 2025. gada 2. jūlijā.

²⁰ *MSCA* globālā sadarbība: Politikas stiprināšana un stratēģiskā veicināšana (<https://msca-glopol.eu/>).

²¹ https://joint-research-centre.ec.europa.eu/tools-and-laboratories/open-access-jrc-research-infrastructures_lv.

²² <https://www.gsogri.org/>.

²³ <https://icri2024.au/about-icri/brisbane-statement/>.

3. LĪDZSVAROTĪBA ES GLOBĀLAJĀ PIEEJĀ PĒTNIECĪBAI UN INOVĀCIJAI: VIRZĪBA UZ VIENLĪDZĪGIEM KONKURENCES APSTĀKĻIEM UN SAVSTARPĪBU

Lai starptautiskā pētniecības un inovācijas sadarbība arī turpmāk būtu atvērta un droša, ES 2024. gadā pieņēma Padomes ieteikumu par pētniecības drošības uzlabošanu, kura mērķis bija gādāt par vienlīdzīgiem konkurences apstākļiem Eiropas Pētniecības telpā. Lai nostiprinātu savu noturību pret ārvalstu iejaukšanos un piespiešanu, ES ir spērusi apņēmīgus soļus, veicot kritiski svarīgo tehnoloģiju novērtējumus, veicinot pētniecības un inovācijas investīcijas šajās jomās, ierobežojot piekļuvi pamatprogrammai “Apvārsnis Eiropa”, kad tas ir absolūti nepieciešams, un veidojot jaunas stratēģiskās partnerības.

Pētnieki, kas sadarbojas starptautiskā mērogā, ir pakļauti arvien lielākiem drošības apdraudējumiem, jo pētniecība un inovācija Eiropā saskaras ar ārvalstu iejaukšanos un manipulāciju ar informāciju, turklāt pastāv potenciāls viņus ļaunprātīgi izmantot veidos, kas var ietekmēt ES drošību vai graut ES vērtības un pamattiesības. Līdz ar 2024. gada maijā pieņemto Padomes ieteikumu par pētniecības drošības uzlabošanu²⁴ ES tagad izveidots stabils pamats, kas ļauj pievērsties drošības riskiem, kuri saistīti ar starptautisko pētniecības un inovācijas sadarbību. Ar šo ieteikumu, kas attiecas ne tikai uz Komisiju un dalībvalstīm, bet arī uz publiskajiem pētniecības finansētājiem un augstskolām, ES pirmo reizi izstrādājusi kopīgu pētniecības drošības risku definīciju, kā arī kopīgu pieeju pētniecības risku novērtēšanai. Lai atvieglotu paraugprakses kopīgošanu, Komisija 2025. gada oktobrī organizēja pirmo Eiropas pamatkonferenci par pētniecības drošību.

Darbs pētniecības drošības jomā ir daļa no plašākiem centieniem uzlabot ES ekonomisko drošību²⁵. Konkrētāk runājot, pētniecības drošībai ir jāpalīdz novērst tehnoloģiju noplūdi, proti, kritiski svarīgu zināšanu un tehnoloģiju nevēlamu tālāk nodošanu starptautiskās akadēmiskās sadarbības ceļā, un vienlaikus neatteikties no ES pieejas akadēmiskajai brīvībai un zinātniskās pētniecības brīvībai.

Šā darba būtiska daļa ir novērtēt riskus, kas saistīti ar konkrētām pamattehnoloģijām vai kritiski svarīgām tehnoloģijām, piemēram, ar mākslīgo intelektu (MI), biotehnoloģiju, progresīviem pusvadītājiem un kvantu tehnoloģijām, un šis process tiek īstenots, iesaistot dalībvalstis un citas ieinteresētās personas. Lai gan šie kritiski svarīgo tehnoloģiju novērtējumi sniedz tālāk par pētniecības un inovācijas politiku, paredzams, ka šā darba rezultāti turpmākajos gados ietekmēs arī starptautisko pētniecības un inovācijas sadarbību. Ekonomiskās drošības jomā Komisija sadarbojas ar līdzīgi domājošām valstīm, veicinot pašas ES spējas kritiski svarīgo tehnoloģiju jomā un ieviešot dažādus aizsargpasākumus, lai ES pasargātu no iespējamās ļaunprātīgas izmantošanas.

2024. gada janvārī Komisija publicēja Balto grāmatu par iespējām palielināt atbalstu pētniecībai un izstrādei, kas skar tehnoloģijas ar divējāda lietojuma potenciālu²⁶. Kopš tā

²⁴ C/2024/3510.

²⁵ Sk. JOIN(2023) 20 final un JOIN(2025) 977 final.

²⁶ COM(2024) 27 final.

laika vairāki stratēģiskie dokumenti ir snieguši papildu ieguldījumu pārdomās par divējāda lietojuma pētniecību un izstrādi, ņemot vērā riskus, kādi atkarībā no pētniecības pamatojuma un divējāda lietojuma potenciāla vērojami starptautiskajā pētniecības un inovācijas sadarbībā²⁷.

Turklāt Komisija ir veikusi papildu pasākumus, lai pamatprogrammas “Apvārsnis Eiropa” satvarā veikto pētniecību padarītu drošu, izņēmuma kārtā ierobežojot dalībvalstu un konkrētu trešo valstu subjektu dalību tādās jomās kā kvantu tehnoloģijas, MI sakaru tīklu tehnoloģijas, akumulatori, kosmos un kritiski svarīgās izejvielas²⁸. Pamatprogrammas “Apvārsnis Eiropa” 2023.–2024. gada darba programmā pamatprogrammas “Apvārsnis Eiropa” regulas 22. panta 5. punkts tika piemērots 33 tematiem²⁹, savukārt 2025. gada darba programmā tas kopumā tika piemērots 37 tematiem. Citi ieviestie pasākumi ir, piemēram, papildu pienākumi attiecībā uz pētniecības rezultātu izmantošanu un Komisijas tiesības iebilst pret intelektuālā īpašuma (IĪ) nodošanu trešām valstīm, kas nav programmas asociētās valstis³⁰.

Komisija ir nolēmusi neasociētu trešo valstu piekļuvi tirgum tuvai pētniecībai ierobežot arī gadījumos, kad tiek uzskatīts, ka nav ieviesti pamatnosacījumi, kas pētniecības un inovācijas sadarbībā nodrošina vienlīdzīgus konkurences apstākļus³¹. Saskaņā ar 2023. gada jūnija Paziņojumu par 5G kiberdrošības rīkkopas īstenošanu³² darbībās, kas saistītas ar sakaru tīkla tehnoloģiju izstrādi, nepiedalās subjekti, kuri novērtēti kā sakaru tīkla iekārtu augsta riska piegādātāji.

4. APVIENOTI GLOBĀLIE CENTIENI, KAS ĻAUJ GLOBĀLAS PROBLĒMAS RISINĀT KOPĪGI

Zaļās pārkārtošanās sakarā jānorāda, ka Komisija ir atbalstījusi Starptautiskās okeāna ilgtspējas platformas (*IPOS*) izveidi, ir turpinājusi atbalstīt Atlantijas okeāna pētniecības un inovācijas aliansi (*AAORIA*) un kopā ar *UNESCO* Starpvaldību okeanogrāfijas komisiju ir pieņēmusi jaunu kopīgu ceļvedi. Tā ir līdzvadījusi misiju “Tīrs ūdeņradis” un misiju “Pilsētu pārkārtošanās” iniciatīvas “Misija “Inovācija” ietvaros un ir atbalstījusi zaļās izaugsmes zināšanu platformas, vienlaikus nerimīgi darbojoties starptautiskā arēnā, arī G20 Bioekonomikas iniciatīvā.

²⁷ Sk. https://research-and-innovation.ec.europa.eu/news/all-research-and-innovation-news/new-publications-dual-use-provide-strategic-input-future-eu-ri-policies-2025-06-25_lv.

²⁸ Lai aizsargātu ES stratēģiskos aktīvus, intereses, autonomiju vai drošību, saskaņā ar regulas par pamatprogrammu “Apvārsnis Eiropa” 22. panta 5. punktu dalību var ierobežot, to atļaujot tikai tiesību subjektiem, kas iedibināti dalībvalstīs vai darba programmās noteiktās asociētajās valstīs vai citās trešās valstīs. Ierobežojumus var piemērot arī subjektiem, kuri iedibināti valstīs, kam ir tiesības uz dalību, bet kurus tieši vai netieši kontrolē valsts, kam nav tiesību uz dalību, vai subjekts, kas iedibināts valstī, kurai nav tiesību uz dalību.

²⁹ Saskaņā ar 2024. gadā apstiprinātajiem grozījumiem. Vēl 22. panta 5. punktu vienā 2023. gada darba programmas darbībā izmantoja Eiropas Augstas veiktspējas datošanas (*EuroHPC*) kopuzņēmums.

³⁰ Pamatprogrammas “Apvārsnis Eiropa” regulas 39. un 40. pants.

³¹ Ja tas ir lietderīgi un pamatoti, saskaņā ar pamatprogrammas “Apvārsnis Eiropa” regulas 22. panta 6. punktu var iekļaut arī papildu attiecināmības kritērijus, ņemot vērā konkrētas politikas prasības vai attiecīgās darbības būtību un mērķus.

³² C(2023) 4049 final.

Digitālās pārveides jomā Komisija ir attīstījusi digitālās partnerības ar globālajiem partneriem tādās jomās kā mākslīgais intelekts, kvantu datošana un savienojamība. Vēl tā ir atbalstījusi pasākumus globālās veselības jomā, šim nolūkam izmantojot Eiropas un jaunattīstības valstu Klīnisko izmēģinājumu partnerības trešo programmu (*Global Health EDCTP3*). Visbeidzot, Komisija veicina novatoriskas darbības starptautiskā mērogā, iesaistot Eiropas Inovāciju padomi (EIP) un Eiropas Inovāciju un tehnoloģiju institūtu (EIT), kā arī īstenojot zināšanu valorizāciju.

4.1. Globālo centienų virzīšana uz taisnīgu zaļo pārkārtošanos

Pamatprogrammu “Apvārsnis Eiropa” atbalstītas investīcijas pētniecībā un inovācijā palīdz īstenot Parīzes nolīgumu, Kuņminas-Monreālas globālo biodaudzveidības satvaru un citus starptautiskus nolīgumus. Šīs investīcijas ir ietekmējušas programmu izstrādi un veicinājušas vairāku organizāciju darbu zinātnes un politikas saskarnēs³³. ES līdzdalības nozīme jāskata arī saistībā ar kardināli citādo Amerikas Savienoto Valstu (ASV) pieeju klimata pārmaiņām, vides jautājumiem un zinātnes lomai politikas veidošanā.

Kopīgajā paziņojumā par ES Starptautisko okeāna pārvaldības darbākārtību³⁴ ir uzsvērtā vajadzība būtiski uzlabot zināšanas par okeānu, lai atbalstītu tā ilgtspējīgu pārvaldību. 2023. gada priekšizpētē tika konstatēts, ka šīs zināšanas ir sadrumstalotas un steidzamu lēmumu pieņemšanai bieži vien nav piemērotas³⁵. Tāpēc Komisija turpina darbu, lai izveidotu Starptautisko okeāna ilgtspējas platformu (*IPOS*), kas kalpos par jaunu katalītisku mehānismu publiskā un privātā sektora lēmumu pieņēmēju informēšanai par ilgtspējīgu okeāna izmantošanu un aizsargāšanu.

Lai atbalstītu sadarbību okeāna pētniecībā, kas norit Atlantijas okeānā, Komisija vadīja 2022. gada Atlantijas okeāna pētniecības un inovāciju alianses (*AAORIA*) deklarācijas īstenošanu. *AAORIA* ir pievienojušies pieci jauni partneri (Apvienotā Karaliste, Norvēģija, Islande, Senegāla un Gana), un tās darbs ir vērsts uz piekrastes kopienų noturības kāpināšanu, okeāna novērošanas koordinēšanu un modelēšanas uzlabošanu.

ANO 2025. gada Okeāna konferencē Komisija izziņoja Okeāna novērošanas iniciatīvu, kas uzsver globālās okeāna novērošanas sistēmas nozīmi un Komisijas apņemšanos. Eiropas Komisija un *UNESCO* Starpvaldību okeanogrāfijas komisija (*IOC-UNESCO*) ir pieņēmušas kopīgu ceļvedi, kura mērķis ir stiprināt sadarbību saistībā ar ilgtspējīgai attīstībai veltīto ANO Okeāna zinātnes desmitgadi (2021–2030), tādējādi salāgojot ES un *UNESCO* centienus³⁶.

³³ Arī darbu, ko veic Zemes novērojumu grupa (*GEO*), Klimata pārmaiņu starpvaldību padome (*IPCC*), Starpvaldību zinātnes un politikas platforma bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu pakalpojumu jomā (*IPBES*), Starptautiskais Resursu panelis (*IRP*) un citas iniciatīvas, piemēram, Globālā augsnes partnerība.

³⁴ JOIN(2022) 28 final.

³⁵ Eiropas Komisija: Jūrlietu un zivsaimniecības ģenerāldirektorāts, *Seascope assessment – Feasibility study for the establishment of the Intergovernmental Panel for Ocean Sustainability (IPOS)*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2023, <https://data.europa.eu/doi/10.2771/903406>.

³⁶ https://research-and-innovation.ec.europa.eu/document/download/2e5f29fb-cb0c-4d0d-8840-97ce0ee9730c_en?filename=ec_rtd_roadmap-cooperation-un-decade-ocean-science.pdf.

2023. gadā Eiropas Komisija partnerībā ar Āfrikas Savienības Komisiju izveidoja Āfrikas un Eiropas Okeāna stratēģisko grupu, kuru ar ES finansējuma palīdzību vada Āfrikas un Eiropas fonds un kuras uzdevums ir veicināt abu kontinentu zinātnisko sadarbību ar okeānu saistītos jautājumos.

Iniciatīvas “Misija “Inovācija 2.0””³⁷ satvarā Komisija ir popularizējusi straujāku pāreju uz tīru enerģiju saskaņā ar Eiropas zaļo kursu. Piedaloties misijas “Tīrs ūdeņradis”³⁸ vadībā, Komisija veicina starptautisko pētniecības un inovācijas sadarbību, lai atbalstītu globālas tīra ūdeņraža vērtības ķēdes izaugsmi. Kopš 2024. gada šī misija ir apzinājusi 101 ES un globālo ūdeņraža ielejas projektu³⁹ 38 valstīs ar mērķi veicināt liela mēroga integrētu ūdeņraža ieleju izveidi līdz 2030. gadam.

Misijas “Pilsētu pārkārtošanās”⁴⁰ satvarā un pamatojoties uz Eiropas misiju “Klimatneitrālas un viedas pilsētas”, Komisija kopā ar daudzām ambiciozām pilsētām visā pasaulē vada darbu, lai stiprinātu savu neto nulles emisiju redzējumu un paātrinātu tā īstenošanu. Kopš 2023. gada šādu pilsētu skaits ir audzis un nu sasniedz 117 pilsētas 47 valstīs, un atbalsts tiek sniegts 2025. gada novembrī uzsāktās programmas “City2City” satvarā.

Saskaņā ar Globālās vārtejas stratēģiju⁴¹ ES ir palīdzējusi partnervalstīm piekļūt vides datiem, izmantojot iniciatīvas, kuru mērķis ir stiprināt zinātnes un politikas saskarnes, tai skaitā Biodaudzveidības un aizsargājamo teritoriju apsaimniekošanas (*BIOPAMA*) programmu un Zaļās izaugsmes zināšanu partnerību. Komisija turklāt ir izveidojusi starptautisku zināšanu pārvaldības platformu, kurā iespējams apmainīties ar informāciju par standartiem, vadlīnijām un finansēšanas iespējām iniciatīvas “Jaunais Eiropas “Bauhaus”” satvarā⁴².

4.2. Digitālās pārveides veicināšana

2025. gada jūnijā Komisija pieņēma Starptautisko ES digitālo stratēģiju, kurā izklāstīts ES redzējums par starptautiskās digitālās sadarbības stiprināšanu⁴³. Minētā stratēģija vērsta uz Eiropas konkurētspējas palielināšanu, Eiropas un tās partneru digitālās drošības programmas veicināšanu un globālās digitālās pārvaldības un standartu veidošanu.

Digitālās partnerības izveidotas ar Japānu, Korejas Republiku, Singapūru un Kanādu⁴⁴. Tās pievēršas sadarbības centieniem ar mērķi veicināt tādas svarīgas tehnoloģijas kā mākslīgais intelekts, pusvadītāji, augstas veiktspējas datošana, kvantu datošana, 5G/6G tīkli, datu pārvaldība, standartizācija un tiešsaistes platformas.

Kopš 2023. gada maija ES un Indijas Tirdzniecības un tehnoloģiju padome ir likusi pamatu sadarbībai tādās svarīgās jomās kā pusvadītāji, digitālā publiskā infrastruktūra, digitālās

³⁷ “Misija “Inovācija”” ir nozīmīgs starptautisks forums, kas pulcina kopā valstis, kuras ir atbildīgas par 90 % no publiskā finansējuma, kas domāts inovācijai enerģētikā.

³⁸ <https://mission-innovation.net/missions/hydrogen/>.

³⁹ <https://h2v.eu/>.

⁴⁰ <https://urbantransitionsmision.org/>.

⁴¹ JOIN(2021) 30 final.

⁴² <https://knowledge-management.new-european-bauhaus.europa.eu/>.

⁴³ JOIN(2025) 140 final.

⁴⁴ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/partnerships>.

prasmes, MI, augstas veiktspējas datošana un IT un telesakaru standartizācija. ES un ASV Tirdzniecības un tehnoloģiju padome kopš tās izveides 2021. gadā ir panākusi lielu progresu un sagādājusi taustāmus rezultātus MI, kvantu tehnoloģiju, standartizācijas, pusvadītāju, tiešsaistes platformu un 6G jomā.

ES un Latīņamerikas un Karību jūras reģiona valstu (*LAC*) digitālā alianse⁴⁵ ir novatorisks abu reģionu sadarbības satvars. ES un LAC projekts “Stratēģiskā partnerība digitālo dialogu īstenošanai pētniecības un inovācijas sadarbībā” (*SPIDER*) tiecas uz to, lai tiktu pieņemta iekļaujoša un cilvēkcentrēta pieeja digitālajai pārveidei jomās, kas var gūt labumu no augstas veiktspējas savienojamības, ko nodrošina programmas “Eiropas savienošana ar Latīņameriku” (*BELLA*)⁴⁶ infrastruktūra. Programmas *BELLA* kabeļu savienojuma iniciatīvu atbalstīja Eiropas *GEANT* tīkls⁴⁷, kas ar partnerību palīdzību savieno pētniecības un izglītības speciālistus vairāk nekā 110 valstīs visā pasaulē un šim nolūkam izmanto pats savus drošos optiskās šķiedras tīklus, lai savienotu datu sniedzējus globālajā pētniecības sistēmā. 2025. gada oktobrī tika izveidots ES un *LAC* Augstas veiktspējas datošanas tīkls. Pēc ES un *LAC* superdatoru savienošanas ar *BELLA* zinātnieki no abiem reģioniem varēs sadarboties, lai īstenotu simulācijas, analizētu lielos datus un testētu progresīvus apstrādes modeļus nolūkā risināt neatliekamās globālās problēmas, sākot ar klimata modelēšanu un zāļu atklāšanu un beidzot ar mākslīgo intelektu.

Raugoties uz Eiropu un Latīņameriku savienojošā *BELLA* kabeļa panākumiem, sagaidāms, ka *EurAfrica Gateway Cable* nodrošinās noturīgu zemūdens kabeļu sistēmu gar Āfrikas Atlantijas okeāna piekrasti, un tas savienojamību reģionā uzlabos vēl vairāk.

4.3. Pastiprināta sadarbība globālās veselības jomā

2024. gada janvārī⁴⁸ Eiropadome apstiprināja ES Globālās veselības stratēģiju⁴⁹. Tajā teikts, ka pētniecība un inovācija, kā arī digitalizācija un kvalificēts darbaspēks ir galvenie faktori, kas veicina labāku veselību, stabilākas veselības aprūpes sistēmas un vispārēju veselības apdrošināšanu.

Kopš Covid-19 pandēmijas Komisija gatavību pandēmijām ir jūtami uzlabojusi, kāpinot gan tūlītējās reaģēšanas spēju, gan investējot ilgtermiņa sagatavotībā. Laikā no 2022. līdz 2025. gadam Komisija vairāk nekā 121 pētniecības un izstrādes darbībā investējusi 1,28 miljardus EUR, un tas ļāvis paātrināt medicīnisko pretlīdzekļu izstrādi un testēšanu un tātad arī uzlabot ES noturību pret turpmākām pandēmijām.

Komisija ir pastiprinājusi globālo veselības pētniecības finansētāju koordināciju, piemēram, būdama viena no līdzpriekšsēdētājiem Globālajai pētniecības sadarbībai infekcijgatavībā

⁴⁵ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_1598.

⁴⁶ https://international-partnerships.ec.europa.eu/policies/programming/programmes/bella-building-europe-link-latin-america_en?prefLang=lv.

⁴⁷ https://network.geant.org/international_connectivity/.

⁴⁸ <https://www.consilium.europa.eu/lv/press/press-releases/2024/01/29/eu-global-health-strategy-council-approves-conclusions/>.

⁴⁹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lv/ip_22_7153.

(*GloPID-R*)⁵⁰ un atbalstīdama Globālo hronisko slimību aliansi (*GACD*)⁵¹. Vēl Komisija ir atbalstījusi gatavošanos jaunām partnerībām, to vidū Eiropas Reto slimību pētniecības aliansei (*ERDERA*)⁵².

Kopuzņēmums “Global Health EDCTP3” ir Eiropas un jaunattīstības valstu Klīnisko izmēģinājumu partnerības trešais posms⁵³. 2024. gadā tas finansējis 74 pētniecības projektus globālās veselības jomā ar kopējo budžetu 254 miljoni EUR. Reaģējot uz 2024. gada pērtiķu baku uzliesmojumu Kongo Demokrātiskajā Republikā (KDR), kopuzņēmums “Global Health EDCTP3” aktivizēja savu ārkārtas finansēšanas mehānismu un izsludināja ārkārtas uzaicinājumu, kā rezultātā 12,1 miljonus EUR lielu finansējumu saņēma deviņi projekti, kas aptvēra 2., 3. un 4. posma pētījumus par pērtiķu baku vakcīnu pirmsekspozīcijas un pēcekspozīcijas profilaksi, kā arī uzraudzības stratēģijas un epidemioloģiskos pētījumus.

Komisija atbalsta arī globālās veselības pētniecību sadarbībā ar Pasaules Veselības organizāciju (PVO) un Globālo antibiotiku pētniecības un izstrādes partnerību (*GARDP*), un šim nolūkam (2022.–2027. gadā) piešķirts finansējums 28 miljonu EUR apmērā, kas izmantojams, lai paātrinātu pret zālēm rezistentu bakteriālo infekciju ārstēšanas metožu izstrādi un atjauninātu prioritāro patogēnu sarakstus. No šā finansējuma viens miljons EUR atvēlēts tam, lai atbalstītu PVO un *GARDP* kopīgo *SECURE* iniciatīvu⁵⁴, kuras mērķis ir paplašināt globālo piekļuvi būtiskām antibiotikām, ar ko ārstē pret zālēm rezistentas bakteriālās infekcijas. Programmas *EU4Health* 2023. gada darba programmas satvarā Komisija ir atbalstījusi bērniem domātu tuberkulozes zāļu izstrādi un jaunas tuberkulozes vakcīnas izstrādi.

Komisija ir noslēgusi iemaksu nolīgumu ar PVO par tās pētniecības un izstrādes plānu epidēmijām, ar budžetu 7,42 miljonu EUR apmērā, un tas palīdzēs izstrādāt drošas un iedarbīgas vakcīnas un ārstēšanas līdzekļus pret filovīrusiem (ieskaitot Ebolas un Marburgas vīrusu) un atbalstīs gatavību starpepidēmiju periodā, lai spētu reaģēt uz turpmākiem uzliesmojumiem. Šis sagatavošanās darbs ir ļāvis ātri īstenot terapiju un vakcīnu klīniskos izmēģinājumus, jo īpaši 2025. gada Ebolas vīrusa uzliesmojuma laikā Ugandā.

Visbeidzot, Komisija ir turpinājusi pildīt savu apņemšanos, izmantojot Globālo biodatu koalīciju, nodrošināt atvērtu kopīgošanu un piekļuvi, kas palīdzētu nodrošināt globālo biodatu resursu ilgtspēju.

4.4. Inovācijas veicināšana

ES ir apņēmusies pozicionēt sevi kā pievilcīgu galamērķi trešo valstu jaunuzņēmumiem, investoriem un uzņēmumiem, kuri meklē novatoriskus risinājumus un riska kapitāla klientu projektus. Tā ir viena no jaunās Eiropas Inovācijas programmas un Jaunuzņēmumu un augošo uzņēmumu stratēģijas pamatjomām⁵⁵. Stiprinot starptautiskās partnerības un radot

⁵⁰ www.glopid-r.org.

⁵¹ www.gacd.org.

⁵² <https://erdera.org/>.

⁵³ <https://www.globalhealth-edctp3.eu/>

⁵⁴ <https://gardp.org/secure/>.

⁵⁵ SWD(2025) 138 final.

veidus, kā piesaistīt starptautiskus talantus un investīcijas, piemēram, izmantojot iniciatīvu “Izvēlēties Eiropu zinātnei”⁵⁶, ES mērķis ir nostiprināt savu lomu kā vadošam inovācijas un uzņēmējdarbības centram, kas ļauj veicināt ilgtspējīgu attīstību un uzlabot konkurētspēju pasaules mērogā.

2025. gadā Eiropas Inovācijas padomes (EIP) valde ieteica EIP izstrādāt starptautisku stratēģiju, kā palielināt tās globālo ietekmi un palīdzēt Eiropas jaunuzņēmumiem un augošajiem uzņēmumiem izvērst darbību starptautiskā mērogā. Ieteikums paredz pievērsties četrām pamatprioritātēm: 1) veicināt starptautiskas aktivitātes; 2) iesaistīt starptautiskus investorus un uzņēmumus; 3) iedibināt pārdomātu līderību; 4) piesaistīt starptautiskus talantus. Galvenie mērķi ir palīdzēt EIP atbalsta saņēmējiem kļūt globāliem, vienlaikus saglabājot galveno mītni Eiropā; piesaistīt Eiropai dziļo tehnoloģiju novatorus un sadarboties ar starptautiskiem investoriem, kas izrāda interesi par EIP uzņēmumiem.

2024. gada martā Komisija pieņēma divus ieteikumus, kas atbalsta Padomes ieteikumu par zināšanu valorizācijas pamatprincipiem⁵⁷, proti, ieteikumu par rūpniecības un akadēmisko aprindu līdzradīšanas prakses kodeksu⁵⁸ un par pilsoņu iesaistes prakses kodeksu⁵⁹. Vairāk nekā 150 stratēģijas un prakses, kas izstrādātas ES un ārpus tās robežām, ir atrodamas ES zināšanu valorizācijas platformas repozitorijā, kas ir nozīmīgs arī starptautiskajiem partneriem⁶⁰.

5. PIELĀGOTA SADARBĪBA AR PRIORITĀRAJĀM VALSTĪM UN REĢIONIEM

ES pētniecības un inovācijas sadarbību ar citām valstīm pēdējos gados ir ietekmējušas ģeopolitiskās norises. ES kaimiņvalstīs dinamiku ir noteikusi Apvienotās Karalistes un Šveices, kā arī kandidātvalstu iesaistīšanās pamatprogrammā “Apvārsnis Eiropa” (asociētas valsts statusā). Asociēto valstu dalība pamatprogrammā “Apvārsnis Eiropa” ir stiprinājusi arī ES pētniecības un inovācijas attiecības ar lielākajām industriālajām ārvalstu ekonomikām. Visbeidzot, uzmanība no jauna ir pievēsta Āfrikai, Latīņamerikai un Karību jūras reģionam, kā arī Dienvidaustrumāzijas valstu asociācijai (*ASEAN*), un ir izstrādātas nozīmīgas reģionālas iniciatīvas. Divpusējās attiecībās tiek aplūkotas konkrētas ES un partnervalstu interešu jomas, un kā piemēru tam var minēt konstruktīvu sadarbību ar Ķīnu.

5.1. Integrēta sadarbība ar ES kaimiņvalstīm

Apvienotā Karaliste 2024. gada 1. janvārī kļuva par pamatprogrammas “Apvārsnis Eiropa” asociēto valsti, un tas bija nepārprotams signāls, ka tai ir pastāvīgas kopīgas intereses ar ES. 2024. gadā rīkotajos Eiropas Pētniecības padomes (EPP) konkursos Apvienotajai Karalistei

⁵⁶ https://commission.europa.eu/topics/research-and-innovation/choose-europe_lv.

⁵⁷ Komisijas Ieteikums (ES) 2024/774.

⁵⁸ Padomes Ieteikums (ES) 2022/2415.

⁵⁹ Komisijas Ieteikums (ES) 2024/736; 2024. gadā pieņemtie prakses kodeksi izriet no 2023. gadā pieņemtās iniciatīvas par prakses kodeksiem par intelektuālo aktīvu pārvaldību un par standartizāciju.

⁶⁰ https://research-and-innovation.ec.europa.eu/research-area/industrial-research-and-innovation/eu-valorisation-policy/knowledge-valorisation-platform_lv.

bija īpaši labi rezultāti, tā bija arī 2024. gada jūlijā paziņoto koncepcijas pamatojuma dotāciju lielākā saņēmēja un viena no galvenajām 2024. gada septembrī paziņoto starta dotāciju saņēmējām, bet 2024. gada decembrī izziņoto konsolidētāju dotāciju apmērs tai bija par 56 % lielāks nekā iepriekšējā gadā. 2024. gadā Apvienotā Karaliste bija arī lielākā *MSCA* dotāciju saņēmēja.

Šveice izsenis bijusi ES pētniecības un inovācijas partnere un aktīva dalībniece, kas iepriekšējās pētniecības un inovāciju pamatprogrammās darbojusies kā asociētā valsts, savukārt tās dalība pamatprogrammā “Apvārsnis Eiropa” pirmajos gados bija mazāk aktīva, jo tā nebija ieguvusi asociētās valsts statusu. 2025. gada 1. janvārī asociācijas līgums stājās spēkā, un Šveices pētnieki un tiesību subjekti atkal var piedalīties programmas uzaicinājumos.

Eiropas Brīvās tirdzniecības zonas (EBTA) valstu Norvēģijas un Islandes pētniecības un inovācijas sistēmas ir cieši savijušās ar ES sistēmām, tāpat kā to rūpniecības vērtības ķēdes un akadēmiskie tīkli. Sevišķi Norvēģija sniedz būtisku ieguldījumu pētniecības un inovācijas pamatprogrammu izcilībā.

Rietumbalkānu partneru dalība ES pētniecības un inovācijas pamatprogrammās ir krietni augusi un pamatprogrammā “Apvārsnis Eiropa” sasniegusi līdz šim visaugstāko līmeni. Pētniecības un inovācijas centieni tiek pastiprināti, jo īpaši izmantojot Rietumbalkānu Inovāciju programmu⁶¹ un sniedzot atbalstu uz tehnoloģijām orientētai pētniecības infrastruktūrai un reģiona tālākai integrācijai Eiropas Pētniecības telpā.

Austrumu partnerības valstīs⁶² ar ES atbalstu īstenota 2021. gada Komisijas dienestu darba dokumentā⁶³ noteikto piecu pētniecības un inovācijas prioritāšu īstenošanas regulāra uzraudzība. Pamatprogrammas “Apvārsnis” politikas atbalsta instruments Moldovas⁶⁴ un Ukrainas⁶⁵ iestādēm sniedzis ekspertu atbalstu pētniecības un inovācijas politikas reformu izstrādē. Neraugoties uz sarežģīto ģeopolitisko un ekonomisko situāciju reģionā, visām piecām valstīm izdevies īstenot valdības reformas, pieņemt nacionālās zinātnes stratēģijas un sākt to īstenošanu, kā arī palielināt savu dalību pamatprogrammā “Apvārsnis Eiropa” salīdzinājumā ar pamatprogrammu “Apvārsnis 2020”.

Lielu uzmanību Komisija pievērsusi īpaši Ukrainai domātu atbalsta pasākumu izveidei⁶⁶ un veicinājusi Ukrainas dalību pamatprogrammas “Apvārsnis Eiropa” un *Euratom* pētniecības un apmācību programmas uzaicinājumos. Piemēram, no Ukrainas pārvietoto pētnieku atbalstam izveidota īpaša stipendiju programma *MSCA4Ukraine*, kas viņiem nodrošina

⁶¹ <https://westernbalkans-infohub.eu/wp-content/uploads/2024/10/a-western-balkans-agenda-on-innovation-research-education-KI0221615ENN-1.pdf>.

⁶² Armēnijā, Azerbaidžānā, Gruzijā, Moldovas Republikā un Ukrainā.

⁶³ SWD(2021)186 final.

⁶⁴ <https://projects.research-and-innovation.ec.europa.eu/en/statistics/policy-support-facility/psf-country/support-moldova-reforms-public-rd-sector>.

⁶⁵ <https://projects.research-and-innovation.ec.europa.eu/en/statistics/policy-support-facility/psf-country/support-ukraine-research-infrastructures-policies>.

⁶⁶ *ERA4Ukraine* (<https://euraxess.ec.europa.eu/ukraine>) sniedz pārskatu par visām ES un valstu darbībām, tai skaitā par *MSCA4Ukraine*, EPP darba piedāvājumiem un *JRC-EUI* (Eiropas Universitātes institūta) stipendiju shēmu.

iespēju turpināt pētniecības darbu ES. Saskaņā ar G7 valstu zinātnes un tehnoloģiju ministru 2024. gada komunikē ES kopā ar Ukrainu, G7 prezidentvalsti Itāliju un *UNESCO* ir izveidojusi starptautisku koalīciju, kura veltīta pētniecībai, zinātnei un inovācijai Ukrainā un kuras uzdevums ir pētniecības un inovācijas potenciālu izmantot Ukrainas atveseļošanai un atjaunošanai. Tāds pats mērķis, ko piemēro uz klimatu orientētai atveseļošanai pilsētvidē, tiek īstenots ar Eiropas misijas “Klimatneitrālas un viedas pilsētas” jauno iniciatīvu *SUN4Ukraine*⁶⁷.

Savienība Vidusjūras reģionam (*UfM*) un ES 2022. gadā ministru līmenī izstrādāja un pieņēma pētniecības un inovācijas ceļvežus veselības, klimata pārmaiņu un atjaunīgās enerģijas jomā, kuros noteica sadarbības un ekonomikas attīstības prioritātes. Vidusjūras reģiona iniciatīva, kas uzsākta pamatprogrammas “Apvārsnis Eiropa” 2023.–2024. gada darba programmā un turpināta 2025. gadā, veicina šo programmu īstenošanu un ES un Vidusjūras reģiona valstu kopdarbīgo pētniecību ir palielinājusi par aptuveni 60 %⁶⁸. Šos centienus lauksaimniecības un ūdensresursu jomā veicina arī pētniecības un inovācijas partnerība Vidusjūras reģionā (*PRIMA*)⁶⁹, kas 2024. gada aprīlī pagarināta vēl uz trim gadiem (2025–2027). 2025. gada oktobrī pieņemtais Vidusjūras reģiona pakts⁷⁰, kas ir ES jaunā pamatiniciatīva, kuras nolūks ir stiprināt sadarbību ar dienviņu partneriem, sagādā izdevību pārkārtot zinātnisko sadarbību, izveidojot kopīgus Vidusjūras reģiona pētniecības un inovācijas centrus, veicinot pētnieku mobilitāti, atbalstot Zinātnes diplomātijas centra izveidi un veicinot zilās ekonomikas darbības. Paktu pieņēma pēc tam, kad 2025. gada maijā bija pieņemts kopīgs paziņojums par Eiropas Savienības stratēģisko pieeju Melnās jūras reģionam⁷¹.

5.2. Pastiprināta sadarbība ar industrializētām trešām valstīm un jaunās tirgus ekonomikas valstīm

Līdz 2025. gada janvārim pētniecības un inovācijas attiecības ar Amerikas Savienotajām Valstīm attīstījās pozitīvi: tika pastiprināta sadarbība dažādās jomās, sekmīgi atjaunots ES un ASV Zinātnes un tehnoloģiju nolīgums, parakstīts kopīgs paziņojums, kurā izklāstīta visaptveroša pētniecības un inovācijas sadarbības programma, un ASV struktūras aktīvi piedalījās pamatprogrammā “Apvārsnis Eiropa”. Izmaiņas jaunās ASV administrācijas zinātnes politikas nostādņēs, pētniecības izdevumu samazināšana tādās ES svarīgās prioritārajās jomās kā klimats, vide, tīrā enerģija vai infekcijas slimības un atteikšanās no vairākām daudzpusējām pētniecības un inovācijas iniciatīvām ir radījušas spriedzi transatlantiskajā pētniecības un inovācijas dialogā un sadarbībā. Lai aizsargātu ES intereses, saskaņā ar pamatprogrammu “Apvārsnis Eiropa” ir izstrādātas darbības, kuru mērķis ir stiprināt ES atbalstu daudzpusējām sadarbības platformām, jo īpaši okeāna novērošanas, klimata un datu suverenitātes jomā. Attiecībā uz datukopām šīs darbības ietver i) datu

⁶⁷ <https://www.sun4ukraine.eu/>.

⁶⁸ Pamatprogrammas “Apvārsnis Eiropa” 2023.–2024. gada darba programma: 37 temati, kuru kopējais budžets ir 320 miljoni EUR.

⁶⁹ <https://prima-med.org/>.

⁷⁰ JOIN(2025) 26 final.

⁷¹ JOIN(2025) 135 final.

suverenitātes sistēmu izstrādi, ii) stabilas riska pārvaldības īstenošanu attiecībā uz piekļuvi kritiski svarīgiem datiem un iii) valsts finansējuma piesaistīšanu ar mērķi atbalstīt piekļuvi izmaksietilpīgiem digitālajiem pakalpojumiem. Tā kā ASV joprojām ir dabiska ES pētniecības un inovācijas partnere, ES cenšas saglabāt atvērtus saziņas kanālus ar ASV federālajiem pētniecības un inovācijas partneriem, lai atkārtoti novērtētu kopīgās prioritātes un atsāktu dinamisku sadarbību.

Runājot par Ķīnu, jānorāda, ka joprojām nav panākts progress diskusijās par kopīgu ceļvedi ES un Ķīnas tālākai sadarbībai zinātnes, tehnoloģijas un inovācijas jomā, jo īpaši attiecībā uz pamatnosacījumiem, kas saistīti ar inovāciju⁷², savukārt vērā ņemams progress ir panākts darbā pie pētniecības sadarbības pamatnosacījumiem⁷³. ES un Ķīnas pētniecības un inovācijas sadarbība ir bijusi vērsta uz divām pētniecības pamatiniciatīvām pārtikas, lauksaimniecības un biorisinājumu jomā un klimata pārmaiņu un biodaudzveidības jomā, kur sadarbība dod savstarpēju labumu⁷⁴. Tomēr, ņemot vērā iepriekš minēto un nopietnās bažas par pamatprogrammā “Apvārsnis Eiropa” radītā intelektuālā īpašuma izmantošanu, Ķīnas tiesību subjekti vairs nevar piedalīties nevienā no šīs programmas inovāciju darbībām⁷⁵. Komisija ir pastiprinājusi koordinācijas centienus ar dalībvalstīm, lai saskaņotu pieejas, izmantojot ES Pētniecības un inovācijas zināšanu tīklu par Ķīnu (*EU-KNOC*), un vairāk nekā 13 miljonus EUR ir investējusi, lai paplašinātu zināšanas par mūsdienu Ķīnu tādās jomās kā politika, sabiedrība, ekonomika un tirdzniecība, zinātne un tehnoloģija, kā arī klimats.

Ņemot vērā Korejas Republikas ļoti lielās spējas zinātnes, tehnoloģijas un inovācijas jomā, tās kā asociētās valsts iesaistīšanās pamatprogrammā “Apvārsnis Eiropa” 2025. gadā pavēra daudzas iespējas plašākai un sistemātiskākai ES un Korejas pētniecības un inovācijas sadarbībai tādās nozarēs kā digitālās tehnoloģijas, nanotehnoloģijas vai satelītnavigācija, kā arī tīrā enerģija, klimats, okeāna un vides pētniecība, kā arī veselība. Tas pats ir gaidāms attiecībā uz Japānu pēc tam, kad būs sekmīgi pabeigtas sarunas par tās dalību Savienības programmās un iesaistīšanos pamatprogrammā “Apvārsnis Eiropa”, papildus pašreizējai sadarbībai progresīvo materiālu jomā. Savukārt pēc Jaunzēlandes iesaistīšanās pamatprogrammā “Apvārsnis Eiropa” 2024. gadā parakstīto dotāciju skaits bija teju trīsreiz lielāks nekā 2022. gadā.

2024. gada 3. jūlijā tika parakstīts asociācijas nolīgums, ar ko Kanāda iesaistījās pamatprogrammas “Apvārsnis Eiropa” II pilārā, un tas Kanādas pētniekiem un organizācijām paver iespēju piedalīties šajā programmas daļā ar tādiem pašiem noteikumiem kā viņu ES partneriem. Tā rezultātā pamatprogrammas “Apvārsnis Eiropa” projektos jau ir piedalījušies vairāk nekā 100 dalībnieku no Kanādas. Paredzams, ka šis skaits vēl krietni augs, jo daudzi projektu priekšlikumi ar Kanādas līdzdalību patlaban tiek izvērtēti vai atrodas dotāciju nolīgumu sagatavošanas posmā.

⁷² Tie ietver intelektuālā īpašuma tiesības, pirmsnormatīvo pētniecību, atbilstības novērtēšanu un standartizāciju, piekļuvi valsts iepirkumiem, taisnīgu un pārredzamu tiesisko regulējumu.

⁷³ Tie ietver atvērto zinātni, pētniecības ētiku un integritāti, pētnieku mobilitāti un dzimumu līdztiesību pētniecībā un inovācijā.

⁷⁴ Pamatprogrammas “Apvārsnis Eiropa” 2023.–2024. gada darba programmā bija iekļautas septiņas darbības, kuru kopējais budžets bija 86 miljoni EUR, un to līdzfinansēja ES un Ķīna.

⁷⁵ Inovācijas darbības ir darbības ar augstu tehnoloģiskās attīstības līmeni un ciešāku tuvību tirgum.

Kopš izveidota ES un Indijas Tirdzniecības un tehnoloģiju padome (*TTC*)⁷⁶, kas pievēršas digitālajām, zaļajām un tīrās enerģijas tehnoloģijām, ir pastiprinājusies arī sadarbība ar Indiju. Otrajā *TTC* ministru sanāsmē *Ņūdeli 2025.* gada februārī tika panākta vienošanās par tālāku sadarbību tehnoloģiju jomā, un tas nozīmē kopīgas finanšu investīcijas sadarbīgā pētniecībā par jūras piesārņojumu, atkritumu pārveidošanu atjaunīgajā ūdeņradī un elektrotransportlīdzekļu akumulatoru reciklēšanas tehnoloģijām. Lielāks uzsvars tiks likts arī uz Indijas un ES jaunuzņēmumu sadarbības iespējām. Kopīgajā paziņojumā par jaunu ES un Indijas stratēģisko programmu tehnoloģija un inovācija ir noteiktas par ES un Indijas tālākās sadarbības galveno pīlāru⁷⁷. Arī divpusējais ES un Indijas nolīgums par zinātnisko un tehnoloģisko sadarbību ir pagarināts līdz 2030. gadam.

Attiecības ar Brazīliju īpaši ciešas ir tādās jomās kā zaļās pārkārtošanās tehnoloģijas, piemēram, integrētas biorafinēšanas iekārtas un saules enerģijas tehnoloģijas, kā arī biodaudzveidība, jūras pētniecība, uz ekosistēmu balstīta un dabā balstīta pieeja ilgtspējīgām pilsētām, ilgtspēja un veselība. Komisija sniedza lielu ieguldījumu Brazīlijas G20 prezidentūras darbākārtībā, palīdzot nodrošināt to, ka tiek pieņemta G20 Stratēģija atvērtas sadarbības veicināšanai inovāciju jomā, G20 Ieteikumi par daudzveidību, taisnīgumu, iekļaušanu un piekļūstamību zinātnē, tehnoloģijā un inovācijā, kā arī Globālās iniciatīvas par bioekonomiku 10 vadošie principi.

Par ciešākām attiecībām starp ES un Dienvidāfriku liecina 2025. gada samita rezultāti un tas, ka izveidota pirmā Tīras tirdzniecības un investīciju partnerība, kā arī Dienvidāfrikas aktīvā līdzdalība pamatprogrammā “Apvārsnis Eiropa”, jo Āfrikas valstu vidū tā ir pirmajā vietā gan dotāciju apjoma, gan projektu skaita ziņā. Dienvidāfrikai ir vadošā loma ĀS un ES Inovācijas programmas īstenošanā, jo tā līdzfinansē vairākas pētniecības un inovācijas sadarbības iniciatīvas, piemēram, ĀS un ES Ilgtermiņa kopīgo pētniecības un inovācijas partnerību ilgtspējīgas enerģijas jomā (*LEAP-SE*). ES 2025. gadā ļoti cieši sadarbojās ar Dienvidāfriku, kad tā bija G20 prezidentvalsts, un palīdzēja pieņemt G20 Ieteikumus par zinātnisko iesaisti.

5.3. Padziļināta ES partnerība ar Āfrikas, Latīņamerikas un Karību jūras reģiona, kā arī Dienvidaustrumāzijas valstīm

Komisija ir izpildījusi savu apņemšanos palielināt atbalstu sadarbībai ar Āfriku pētniecības un inovācijas jomā, kopā ar Āfrikas Savienības Komisiju un dalībvalstīm 2023. gadā izstrādājot un pieņemot ĀS un ES Inovācijas programmu. Ar ĀS un ES Inovācijas programmu tiek izveidots jauns satvars tādu pētniecības rezultātu ieviešanai, kuri vērsti uz sabiedrības veselību, zaļo pārkārtošanos un digitālo pārveidi un kuru mērķis ir, daloties ar tehnoloģijām un speciālajām zināšanām, atbalstīt nodarbinātību un izaugsmi⁷⁸. Āfrikas iniciatīvas pamatprogrammā “Apvārsnis Eiropa” sadarbību starp pētniekiem no abiem reģioniem ir kāpinājušas vidēji par 40 % gadā⁷⁹. ĀS un ES pētniecības un inovācijas

⁷⁶ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lv/IP_23_596.

⁷⁷ JOIN(2025) 50 final.

⁷⁸ https://research-and-innovation.ec.europa.eu/system/files/2023-07/ec_rtd_au-eu-innovation-agenda-final-version.pdf.

⁷⁹ Pamatprogrammas “Apvārsnis Eiropa” 2023.–2024. gada darba programma: 30 temati, kuru kopējais budžets ir 300 miljoni EUR.

partnerība pārtikas un uztura nodrošinājuma un ilgtspējīgas lauksaimniecības jomā apvieno vairāk nekā 70 pētniecības finansētājus no Āfrikas un Eiropas. *Global Gateway* satvarā Āfrikas un Eiropas investīciju pakete “Āfrikas un ES kosmosa partnerības programma” tiek atbalstīta ar 100 miljonu EUR vērtām investīcijām, galveno uzmanību pievēršot kosmosā balstītu pakalpojumu izstrādei, jo īpaši veicinot *Copernicus* ieviešanu, lai uzlabotu agrārās brīdināšanas sistēmas attiecībā uz bīstamiem laikapstākļiem un klimata pārmaiņām, stiprinot iestāžu sadarbību starp ES un Āfriku un atbalstot kosmosa industrijas spējas. “Zaļās pārkārtošanās programmas reģionālie izcilības centri (*RCoE*)” ir 80 miljonu EUR vērtā programma, kuras mērķis ir atbalstīt zināšanu radīšanu un pārvaldību, uzlabojot datu sagatavošanu un kopīgošanu un piekļuvi datiem. Pamatojoties uz Āfrikas Zinātņu akadēmijas īstenotās Āfrikas Pētniecības iniciatīvas zinātniskajai izcilībai (*ARISE*) izmēģinājuma posmu, ir paziņots par līdžīgu atbalstu 25 miljonu EUR apmērā otrajam posmam, piesaistot papildu solījumus no ĀS dalībvalstīm. Atzīmējot ĀS un ES augsta līmeņa politikas dialoga par zinātņi, tehnoloģiju un inovāciju 15. gadadienu, 2025. gada oktobrī tika rīkoti vairāki pasākumi, to vidū darbseminārs par MI zinātnē Āfrikas un Eiropas sadarbības ietvaros, ĀS un ES dialogs par zinātnes diplomātiju, inovācijas izstāde, kas organizēta partnerībā ar Savienību Vidusjūras reģionam, un ĀS un ES pētniecības un inovācijas jomā strādājošu augsta līmeņa amatpersonu sanāksme.

Sadarbība ar Latīņamerikas un Karību jūras reģiona valstu kopienu (*CELAC*) ir atsākusies līdz ar pirmo ES un *CELAC* ministru sanāksmi par pētniecību un inovāciju, kas notika Briselē 2025. gada septembrī. Šajā sanāksmē ES un *CELAC* ministri apstiprināja ministru deklarāciju un jaunu darbākārtību ES un *CELAC* pētniecības un inovācijas sadarbībai, izveidojot trīs darba grupas tādās jomās kā i) veselība, ii) klimata pārmaiņas, vidiskā ilgtspēja un enerģētikas pārkārtošana, iii) mākslīgais intelekts zinātnē, un tās papildinās jau esošo pētniecības infrastruktūras darba grupu. Katra grupa izstrādās darbības ceļvežus, kuros būs noteiktas abu reģionu sadarbības prioritātes, darbības un nodevumi attiecīgajā prioritārajā jomā. ES un *LAC* Inovācijas sadarbības iniciatīva tika uzsākta 2023. gada oktobrī, lai izveidotu un atbalstītu jau esošo jaunuzņēmumu inkubatoru un paātrinātāju tīklu un strukturētu ES dalībvalstu inovācijas klātbūtni *LAC* reģionā. Karību jūras reģionā tika uzsākta *Global Gateway* Investīciju programmas (*GGIA*) darbība attiecībā uz sargasiem, ES attīstības sadarbībai piešķirot pētniecības un inovācijas dimensiju.

ES konkurētspēja un drošība ir cieši saistīta ar Dienvidaustrumāzijas valstu asociāciju (*ASEAN*), tāpēc ES ir jāstiprina pētniecības un inovācijas sadarbība ar šo reģionu. Šī sadarbība ir vērsta uz zaļajām tehnoloģijām, digitālo pārveidi, veselības aprūpes inovācijām un reģionālās integrācijas pieredzes apmaiņu (pētniecības infrastruktūra, talantu mobilitāte, tehnoloģiju tālāk nodošana). *ASEAN* un ES dialogā par zinātņi, tehnoloģiju un inovāciju tika noteiktas arī citas sadarbības jomas: inovācija/jaunuzņēmumi, zinātnes diplomātija un dzimumu līdztiesība pētniecībā un inovācijā.

6. SECINĀJUMI

Kopš 2021. gadā pieņemta globālā pieeja pētniecībai un inovācijai, ir notikušas būtiskas un neparedzētas ārējās norises, tādas kā Krievijas agresijas karš pret Ukrainu, konflikta

eskalācija Tuvajos Austrumos, būtiskas izmaiņas ASV politikā attiecībā uz zinātņi, klimata pārmaiņām, vidi un veselību un fundamentālas pārmaiņas revolucionāru tehnoloģiju, piemēram, MI, izmantošanā. Šīs norises būtiski ietekmē globālo pētniecības un inovācijas vidi un liek ES daudz uzstājīgāk aizstāvēt savas politiskās un ekonomiskās intereses un popularizēt savas vērtības visā pasaulē. ES līderība akadēmiskās brīvības un zinātniskās pētniecības brīvības, kā arī dzimumu līdztiesības jautājumos ir būtiska saistībā ar ES ieceri piesaistīt labākos zinātniskos talantus, ko atbalsta iniciatīva “Izvēlēties Eiropu zinātņei”.

ES šiem problēmjaudājumiem ir pievērsusies, piemēram, pieņemot Padomes ieteikumu par pētniecības drošības uzlabošanu, izstrādājot Eiropas zinātnes diplomātijas satvaru, aizsākot daudzpusēju dialogu par starptautiskās pētniecības un inovācijas sadarbības principiem un vērtībām, piesaistot svarīgus globālos partnerus programmai “Apvārsnis Eiropa” un nodrošinot vienlīdzīgus konkurences apstākļus un savstarpību, jo īpaši attiecībā ar Ķīnu. ES nav atteikusies no apņemšanās īstenot Eiropas zaļo kursu, tālab tās prioritātes ir pārvirzījušās uz tādām jomām kā tīrā enerģija un ES konkurētspējas stiprināšana, taču vienlaikus liela uzmanība pievērsta arī aizsardzībai un divējādam lietojumam.

Pētniecības un inovācijas izvirzīšana ES konkurētspējas centrā nozīmē arī to izvirzīšanu ES ārējās darbības centrā. Lai panāktu mieru un multilaterālismu un sasniegtu ANO 2030. gada Ilgtspējīgas attīstības mērķus, ES ir jārāda piemērs pētniecības un inovācijas izmantošanā, arī pielāgojoties klimata pārmaiņām un mazinot biodaudzveidības zudumu. Paziņojumā par globālo pieeju pētniecībai un inovācijai izklāstītie atvērtības un drošības principi savu aktualitāti nav zaudējuši arī šajā jaunajā kontekstā. Dažās jomās vajadzīga tālāka attīstība un pielāgojumi. To vidū ir jomas, kas saistītas ar vienlīdzīgu konkurences apstākļu radīšanu un savstarpību starptautiskajā pētniecības un inovācijas sadarbībā, ņemot vērā tādas tematiskās prioritātes kā konkurētspēja un lielāks uzsvars uz jaunuzņēmumiem un augošiem uzņēmumiem, kā arī ģeogrāfisko prioritāšu maiņu. Tas ir būtiski, lai nodrošinātu to, ka ES var aizstāvēt savas intereses un noturēties pētniecības un inovācijas avangardā, taču vienlaikus ir uzticama partnere, uz kuru var paļauties pārējā pasaule.